

Itsemääräämisoikeus ja tuettu päätöksenteko

Itsemääräämisoikeus

- Itsemääräämisoikeus tarkoittaa, että ihmisellä on oikeus määrätä omasta elämästään ja tehdä omia valintoja.
- Useimmat päämiehet tarvitsevat tähän apua ja tukea läheisiltä tai ammattilaisilta.

Silloin puhutaan tuetusta päätöksenteosta.

- Eli itsemääräämisoikeuden toteutumisen edellytys on, että tuettu päätöksenteko toteutuu.

Itsemääräämisoikeus ja tuettu päätöksenteko

”Mikäli voimavaroja- kykyjä tai voimia oman tahdon ilmaisuun ei ole, on vammaista henkilöä tarpeen ja yleensä mahdollista tukea niin, että päätökset voidaan tehdä yhteisymmärryksessä hänen kanssaan.”

Tätä on tuettu päätöksenteko arjessa.

(Suomen vammaispoliittinen ohjelma 2010-2015)

Mitä tarkoittaa käytännössä?

- Jokaisella ihmisellä on oikeus päättää omaa elämää koskevista asioista omien kykyjensä mukaan.
- On tärkeää kunnioittaa toisen päätöksiä, tukea omien kykyjen mukaiseen päätöksentekoon ja sitoutua tukemaan kehitysvammaisen oman näköistä elämää.
- Yksilön tavoitteet omalle elämälleen vaativat lähiyhteisöltä sitoutumista, resurssien suuntaamista ja kykyä nähdä asiat hänen kauttaan.
- On tärkeää saada riittävästi tukea omien voimavarojen ja vahvuuksien hyödyntämisessä.

Päämiehen tukeminen päätöksenteossa

- asioiden pohtiminen yhdessä
- auttaminen vaikeiden asioiden ymmärtämisessä
- kannustaminen ja ohjaaminen omien päätösten tekemiseen
- tunteiden ja toiveiden tulkitseminen
- tiedon etsiminen ja tiedon antaminen
- vaihtoehtojen tarjoaminen
- päätösten seurauksista kertominen
- auttaminen päätösten toteuttamisessa
- tuki kommunikaatiossa ja mielipiteen ilmaisussa

Päätöksenteon tukena voi käyttää

- erilaisia kuvia, piirtämistä ja kirjoittamista
- puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä; viittomia, esineitä, teknisiä apuvälineitä
- YKS-menetelmiä, erityisesti Elämän kartat ja suunnitelmat
- Keskustelumattoa
- sosiaalisia tarinoita, valinta- ja toimintatauluja

Sosiaaliset tarinat

- annetaan tietoa ja kuvataan eri vaihtoehtoja
- kuvataan päätöksentekotilannetta, jotta jännitys vähenee
- avataan eri päätösten syy-seuraussuhteita
- kuvataan tuen tarvetta päätöksenteossa
- saadaan toimintamalleja eri tilanteisiin

Vaihtoehdot

- anna alussa 2 selkeästi erilaista vaihtoehtoa – tulkitse pienikin vihje ja toteuta valinta – päämiehelle syntyy tunne, että omilla valinnoilla on vaikutusta
- lisää vaihtoehtoja vähitellen
- muista, että rajaamalla vaihtoehtoja rajoitat samalla itsemääräämisoikeutta!
- avaa kaikki vaihtoehdot kuvilla, sosiaalisilla tarinoilla, ilmeillä, eleillä tai esineillä
- kannusta ja rohkaise omiin valintoihin

Valintataulut

- helpottavat valintaa selkeän visualisoinnin kautta
- kuvien erotuttava taustasta
 - valitun kuvan voi asettaa sille merkatulle paikalle
- irtokuvat tai kiinteät kuvat
- erilaisia kuvavalikkoja tai suppeampia kahden kuvan tauluja
- valintaa voidaan opettaa struktuurilla ja sosiaalisilla tarinoilla
- valitsemista harjoitellaan, kokeillaan, erehdytään ja opitaan!
- laita valikkoon aina ”ei mikään näistä” - kuva!

Näin onnistut!

- Itsemääräämisoikeuden tulee toteutua ensisijaisesti arjen kohtaamisissa.
- Mitä vaikeammin vammaisen ihminen on, sitä pienemmissä arjen tilanteissa itsemääräämisoikeus ja sen toteutuminen näkyy.
- Oman arvomaailman ja toiminnan rehellinen tarkastelu on ensimmäinen askel uudenlaiseen ajattelutapaan!
- Onnistuminen edellyttää tasa-arvoista suhtautumista kehitysvammaisiin ihmisiin. Heillä on samanlaiset oikeudet ja velvollisuudet kuin meillä muillakin.
- Jokaisella on oikeus tehdä virheitä, oppia niistä ja kantaa vastuuta omasta elämästään.

Lähteet:

- Papunet- sivusto, www.papunet.net
- Map - Minun asumisen polkuni -toimintamalli ja lopputuotteet. Ritva Hämäläinen, 2014.
- Vesala, H. T. (2009). Hameennappi ja haalari. Tutkimus puhumattoman, vaikeasti kehitysvammaisen naisen itsemääräämisestä ja valinnanmahdollisuuksista.
- Kuvat: Map- ja Tuepa-projektien kuvapankit